

Якщо безпосередньо розбирати практичні приклади втілення художньої виразності, то варто передусім звернути увагу на провідні мотиви творів, їх ідею та тему. Так, у романі «Тигролови» автор проводить паралель між боротьбою в дикій природі й боротьбою головного героя з тоталітарним режимом, що може передаватись співзвучним музичним оформленням двох паралелей, через пластику акторів та сценічним рішенням, — поєднанням простору зовнішнього та внутрішнього. Роман «Сад Гетсиманський» передає жах репресій через монологи головного героя, що можна передати за допомогою, наприклад, проєктора, що паралельно з монологом, транслюватиме приховані думки героя, або метафоричні пристосування його внутрішнього світу.

Постійні пейзажні описи Івана Багряного — мають міцну основу для креативної роботи зі сценічним простором та застосування символіки. У сучасному театрі, варто уникати буквального та примітивного переносу тексту на сцену, необхідно звернутися до всіх можливих засобів художньої виразності. Для роботи з експресивністю Багряного та його описами навколишнього світу — необхідно широко застосовувати пластичні етюди, хореографічні постановки та розширювати саме розуміння аудіосупроводу, виводячи його на новий рівень.

Отже, художня виразність у творах Івана Багряного є багатшаровою та глибокою, що відкриває широкі можливості для її сценічного втілення. Аналізуючи тексти автора, ми маємо достатньо підстав стверджувати, що в сучасному театральному просторі необхідно розширювати розуміння засобів сценічної виразності, для найяскравішого втілення на сцені для сучасного прогресивного глядача, яке б об'єднало всі можливі аспекти людського чуття та надало б їм нового звучання. Дослідження цих процесів сприятиме розширенню методології роботи актора з літературним першоджерелом та пошуку нових форм сценічної виразності.

Д. Кондратова, В. Руденький

КЛАСИЧНА ДРАМА В НОВІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПОСТАНОВКИ П'ЄСИ Г. ІБСЕНА «ЛЯЛЬКОВИЙ ДІМ»

D. Kondratova, V. Rudenkiy

CLASSIC DRAMA IN A NEW INTERPRETATION: MODERN APPROACHES TO THE STAGING OF G. IBSEN'S PLAY "A DOLL'S HOUSE"

Письменник і драматург, який стоїть у витоків «нової драми», Генрік Ібсен зробив вагомий вклад у розвиток світової драматургії та театального мистецтва. Його твори є одними з найяскравіших прикладів соціально-психологічних драм, які концентрують увагу читача на схованих переживаннях персонажів, їх душевних станах, а також розкривають кожного героя як окрему особистість з її власним неповторним внутрішнім світом.

Одна з найвідоміших п'єс Г. Ібсена «Ляльковий дім» розповідає історію сім'ї адвоката Торвальда Хельмера та його дружини фру Нори. У ході подій що відбуваються, читачу поступово розкриваються взаємовідносини між персонажами, їх характери, переживання, а також внутрішні та зовнішні конфлікти. Цікаве викриття особливостей людської психології, возвеличення моральних та духовних цінностей у поєднанні з реалістичним зображенням дійсності досі привертає увагу театральних та кінорежисерів, що свідчить про актуальність даного твору. Останні постановки за мотивами «Лялькового дому» широко варіюються у спробах оновити

класичний твір, осучаснивши місце й час дії, або ж застосувавши нестандартні режисерські рішення.

Ця тема містить наукову новизну, яка полягає в дослідженні тенденцій сучасного театрального мистецтва на прикладі окремого класичного твору — драми Г. Ібсена «Ляльковий дім». Порівняльний аналіз різних постановок та екранізацій демонструє різноманіття художніх поглядів на одну й ту ж тему, що доводить невичерпність можливостей творчої реалізації мистецьких задумів.

В останні роки п'єси Г. Ібсена привернула увагу багатьох українських театрів, включаючи Харківський академічний драматичний театр ім. Г. Ф. Квітки-Основ'яненка та Український академічний драматичний малий театр у Києві. Обидві постановки відзначаються осучасненням за допомогою візуальної складової (костюмів, оформлення сценічного простору), а також перенесення історії до ХХІ ст.

Режисерку харківського театру Ольгу Туруту-Прасолову в «Ляльковому домі» (2017) зацікавили актуальні теми, серед яких рівноправ'я в сім'ї та суспільстві, які, на її думку, були у фокусі проблем сьогоденного українського суспільства. У своїй роботі Ольга використала оригінальний текст п'єси, однак скоротила окремі сцени таким чином, щоб це не вплинуло на загальний розвиток сюжету й сконцентрувало увагу глядача на взаєминах головних героїв. Зрештою, у постановці були відсутні розмови на релігійні теми й численні репліки другорядних персонажів — служниці, няньки, дітей, посильного. Вся увага сконцентрована на п'ятьох героях з їх особливими характерами та психологією. На сцені — нічого зайвого, для розділу кімнат було прийнято рішення зробити розмітку на підлозі. Вистава мала два акторські склади, у кожного з яких були свої переваги. Роль Торвальда Хельмера, наприклад, виконували Сергій Лістунов та Володимир Частников, і якщо перший відзначався характерністю та гостротою, то другий у ролі Хельмера був більш манірним і спокійним. У такому випадку можна стверджувати, що трактування ролі залежить від індивідуального бачення якостей артистом, який її виконує. За задумом режисера, головна героїня Нора у виконанні як Ольги Солонецької, так і Марії Бораковської мала чітко передати думку про те, що кожна людина сама відповідає за те, що з нею відбувається, самостійно обираючи своє коло спілкування.

Доволі епатажною виглядає постановка «Лялькового дому» (2024) у столичному Малому театрі режисера Олексія Гладушевського. Вистава починається з того, що зі сцени виносять чорний пакет, у який вочевидь загортають вбиті тіла. Далі глядач знайомиться з головними героями твору, серед яких найбільшої уваги заслуговує Нора, яку грає Вероніка Шостак. Її образ відзначається яскравою зовнішністю. В одязі героїні переважають рожеві кольори, що дає глядачеві асоціацію на образ ляльки Барбі, а також демонструє її штучність і пафос. Така зовнішність подібна до тієї, яку окремі жінки демонструють у соціальних мережах, приховуючи від інших справжнє «я». Вони заручниці моди, стирають власне обличчя, стаючи схожими одна на одну. Однак протягом п'єси, Нора проходить ряд внутрішніх змін, які проявляються й зовні. У цьому випадку режисер підкреслює це зміною костюма Нори. В останній сцені з яскравої рожевої сукні образ змінюється на кежуал костюм, який наочно демонструє зростання героїні як особистості та позбавлення «рожевих окулярів» крізь які вона дивилася на світ.

Незвичайну адаптацію класичної п'єси у 2019 р. зробила драматургиня та психологиня Танікі Гупри, залишивши час дії відповідно до часу створення твору (тобто 1879 р.), але перенісши місце до індійського міста Калькути, що поглибили

питання рівності між расами й, звичайно, гендерами. Тепер історія розповідає глядачеві не тільки про взаємини у сім'ї, а й про відношення британських колонізаторів до корінного населення. Відповідно, головна героїня Нора стала індійською красунею Нірою, яку втілює акторка Анджана Васан, а її чоловік, на ім'я Том Гельмер — британець, який працює в колоніальній адміністрації. Головна героїня бореться за власну незалежність і як жінки, і як представника окремої нації. Ця адаптація була поставлена в театрі Лірик Хаммерсміт (Lyric Hammersmith) у Лондоні режисеркою Рейчел О'Ріордан. Акторку Анджану Васан дуже вдало підібрали на виконання ролі Ніри, адже її риси обличчя дійсно подібні до ляльки, а сама акторська гра є доволі проникливою та емоційно виразною, що дозволяє дуже чітко відчувати контраст між наївною довірливою дівчинкою на початку п'єси та сформованою особистістю у фіналі. Живий музичний супровід, створений композитором Аруном Гош, дозволяє ще більше заглибитися в атмосферу колоніальної Індії й збільшує відчуття напруги в драматичних сценах.

Однією з найбільш екстравагантних адаптацій, на нашу думку, можна сміливо назвати постановку «Ляльковий дім Чердонні» (2017) у театрі Вашингтон Ансамбль (Washington Ensemble Theatre) м. Сіетл. Починається п'єса згідно з оригінальним твором, обстановка на сцені також відповідає опису автора. Однак далі перед глядачем з'являється Чердонні Шинатра — сценічний персонаж, створений американською танцівницею і драг-квін дівою Джоді Кюнер. З її появою на сцені починає відбуватися справжній перформанс: Чердонні розповідає, що вона рада вітати публіку на своїй улюбленій п'єсі; далі спостерігає за подіями, залишаючись на сцені та пояснюючи глядачам важливі нюанси, потім поступово копіює жести й поведінку Нори, а надалі руйнує уявний бар'єр між акторами, даючи власні вказівки їх діям, або ж вступає із ними в дискусію посеред діалогу. Така провокація зробила постановку подібною до сатири, а теми гендерного рівноправ'я розкрилися під новим кутом. Багатозначними постали ідеї фемінізму. Жіночі персонажі в п'єсі доводили одна одну до можливої межі, що переростало в справжній конфлікт.

Підбиваючи підсумки можна сказати, що п'єса «Ляльковий дім» не втрачає своєї актуальності й сьогодні. Режисери черпають натхнення в класичних, довершених образах та проблемах, які досі знаходять відгук у глядачів. Закладені в п'єсу ідеї боротьби за власну свободу, рівноправність, самоствердження, пошуки себе як особистості стали вирішальними для незмінної актуальності твору, адже вони відзначаються універсальністю для будь-якого століття. Роздуми головної героїні про роль жінки в сім'ї та суспільстві, питання моралі, вибору між власними потребами та обов'язками перегукуються з викликами, які постають перед нами у сьогоденні.

Отже, можна стверджувати, що наразі переважає тенденція художнього переосмислення класичних творів, що дозволяє віднайти в знайомих темах нове трактування. Кожен режисер застосовує власні, неповторні шляхи осучаснення п'єси, у результаті чого проблеми «Лялькового дому» залишаються не просто актуальними, а й поглиблюються шляхом поширення в них сучасних поглядів. У різних постановках герої п'єси також відкриваються глядачеві під новим кутом. Простежується переосмислення класичних образів відповідно до індивідуальних якостей актора, який виконує роль, це дає можливість по-новому розкривати характери героїв, щоразу підкреслюючи нові риси. Разом із цим зміщуються акценти у внутрішніх конфліктах персонажів. Різноманітне викриття людських характерів дає

зрозуміти, що сутність людської природи можна презентувати доволі різноманітно. Тому кожна постановка стає унікальною, наповнюючи класичний твір новими сенсами.

А. Яловенко

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СУЧАСНИХ МИСТЕЦЬКИХ ПРАКТИКАХ

A. Yalovenko

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN CONTEMPORARY ART PRACTICES

Мистецтво завжди було відображенням суспільства, його змін, відкриттів і досягнень. Кожна епоха привносила свої технології, що впливали на художні процеси: винахід фотографії змінив живопис, кінематограф дав поштовх новим формам візуального мистецтва, а цифрові технології зумовлюють мистецькі експерименти. ШІ активно використовується для створення зображень, музики, поезії, анімації та навіть театральних постановок. Алгоритми машинного навчання аналізують великі обсяги даних, знаходять закономірності та відтворюють стиль різних епох чи окремих митців. Так у мистецтві виникають нові напрями, наприклад генеративне мистецтво, алгоритмічна музика, інтерактивний театр тощо.

Технологічний прогрес завжди впливав на мистецтво. Коли у XIX ст. винайшли фотографію, художники боялися, що вона замінить портретний живопис. Проте, замість занепаду, мистецтво адаптувалося — народилися нові напрями, зокрема такі, як імпресіонізм, кубізм та сюрреалізм. Подібна ситуація сталася у XX ст., коли комп'ютери почали застосовувати для створення мистецтва. Перші експерименти відбулися у 1960-х, коли художник Гарольд Коен розробив AARON — програму, яка самостійно малювала картини в стилі відомих митців. Це стало першим кроком до використання алгоритмів у творчому процесі. Сьогодні штучний інтелект не просто допомагає митцям, а й створює власні твори, змушуючи нас переглянути традиційне розуміння авторства та креативності.

Генеративне мистецтво стало одним із найяскравіших прикладів впливу ШІ на сучасну творчість. Нейромережі, зокрема такі, як DALL-E, Midjourney та DeepDream, дозволяють генерувати картини, що поєднують елементи різних стилів, епох та технік. Яскравим прикладом є «Портрет Едмонда Беламі», створений алгоритмом GAN у 2018 р., який був проданий на аукціоні Christie's за 432 500 доларів. Це стало переломним моментом у сприйнятті ШІ як художника. Окрім живопису, генеративне мистецтво активно використовується в моді, графічному дизайні та цифрових інсталяціях. Наприклад, Рафаель Лозано-Хеммер створює інтерактивні світлові інсталяції, які реагують на рухи глядачів, що робить мистецтво більш персоналізованим та взаємодіючим із публікою.

Сучасний театр і кінематограф активно впроваджують штучний інтелект. У 2016 р. компанія IBM використала Watson для створення трейлера до фільму «Морган», що стало першим випадком застосування алгоритмів у кіномонтажі. Також у фільмі «Зоряні війни: Вигнанець один» (2016) за допомогою технології Deepfake було відтворено актора Пітера Кушинга, який помер у 1994 р. Віртуальні актори, створені за допомогою штучного інтелекту, відкривають нові можливості для кінематографу, дозволяючи знімати сцени без реальної присутності людини. У театрі алгоритми використовують для створення інтерактивних вистав, де глядачі можуть впливати на хід подій у реальному часі. Це змінює традиційний підхід